

КРИТИЧНІ НЕБАЖАНІ ВІДХИЛЕННЯ
У СИСТЕМІ СТРЕС-МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВCRITICAL UNWANTED DEVIATIONS
IN THE SYSTEM OF STRESS MANAGEMENT OF ENTERPRISES

У статті з використанням методів групування, систематизування, структурно-логічного аналізу та синтезу здійснено ретельне діагностування критичних небажаних відхилень як ключового елемента системи стрес-менеджменту підприємств. Розглянуто основні фази перебігу критичних небажаних відхилень. Встановлено ключові напрями впливу зазначених відхилень на діяльність суб'єктів підприємницької діяльності. Охарактеризовано роль і значення ефективних систем стрес-менеджменту в управлінні критичними небажаними відхиленнями. Виявлено, а також описано проблему взаємозалежності цих відхилень, запропоновано їхню типологію. Відображено зв'язок понять ризику, небезпеки та загрози настання критичних небажаних відхилень в межах систем стрес-менеджменту.

Ключові слова: відхилення, критичні небажані відхилення, підприємство, система, стрес-менеджмент.

В статье с использованием методов группировки, систематизации, структурно-логического анализа и синтеза осуществлено тщательное диагностирование критических нежелательных отклонений как ключевого элемента системы стресс-менеджмента предприятий. Рассмотрены основные фазы течения критических нежелательных отклонений. Установлены ключевые направления воздействия указанных отклонений на деятельность субъектов

предпринимательской деятельности. Охарактеризованы роль и значение эффективных систем стресс-менеджмента в управлении критическими нежелательными отклонениями. Выведена, а также описана проблема взаимозависимости этих отклонений, предложена их типология. Отражена связь понятий риска, опасности и угрозы наступления критических нежелательных отклонений в пределах систем стресс-менеджмента.

Ключевые слова: отклонение, критические нежелательные отклонения, предприятие, система, стресс-менеджмент.

In the article using the methods of grouping, systematization, structural-logical analysis and synthesis, a thorough diagnosis of critical unwanted deviations as a key element of the system of enterprise stress management is carried out. The main phases of the course of critical unwanted deviations are considered. Key directions of the influence of these deviations on the activity of business entities are determined. The role and significance of effective stress management systems in managing critical unwanted deviations are characterized. The issue of the interdependence of these deviations is revealed and described, and their typology is proposed. The link between the concepts of risk, danger, and threat of critical unwanted deviations within stress management systems is shown.

Key words: deviation, critical unwanted deviations, enterprise, system, stress-management.

УДК 658:005.334](043.5)

Гончар М.Ф.

к. е. н.,

доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національний університет «Львівська політехніка»

Постановка проблеми. У ринкових умовах господарювання підприємства функціонують в умовах невизначеності, що унеможливує формування гарантій їхнього стійкого розвитку. Отже, для забезпечення ефективності функціонування суб'єкти підприємництва змушені прогнозувати динаміку ринкової кон'юнктури, враховувати вплив ринкових чинників, моделювати поведінку конкурентів тощо. Це спрямоване, з одного боку, на забезпечення стійких конкурентних переваг, а з іншого боку, на мінімізацію критичних небажаних відхилень, які є істотними, екстремальними та чинять вагомий негативний вплив на функціонування підприємства. В реаліях сьогодення ринкове середовище містить чимало загроз, які більшою чи меншою мірою зумовлюють необхідність активізування інструментарію стрес-менеджменту в організаціях. При цьому керівникам різних рівнів управління слід знати ці загрози, розуміти причини їхнього виникнення, передбачати наслідки, застосовувати адекватні методи управління ними тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах сьогодення актуалізується завдання

виявлення вже на ранніх стадіях негативних впливів, відхилень, чинників, що перешкоджають функціонуванню та розвитку підприємства. Важливо також розробляти і впроваджувати превентивні механізми у зазначеній сфері на засадах вивчення сучасних методів стрес-менеджменту. Із теоретичної і практичної точок зору важливим є діагностування усього спектру критичних небажаних відхилень, які є істотними, екстремальними та чинять вагомий негативний вплив на функціонування підприємства. Інформаційною базою при цьому є праці вітчизняних та зарубіжних науковців, у яких розглядаються проблеми загроз економічній безпеці, захищеності, ризиків, економічних втрат тощо, зокрема роботи В.Г. Алькеми, В.М. Геєця, О.М. Головченка, В.Ю. Грачова, М.А. Гурєвої, С.Б. Довбні, О.Ф. Долженкової, П.В. Допіри, П.А. Жила, Ж.О. Жуоровської, С.В. Забіяко, М.О. Кизима, Т.С. Клебанової, Г.В. Козаченко, О.Н. Овечкіної, В.П. Пономарьова, О.І. Черняка, Д.А. Щербакової. Моніторинг зазначених критичних небажаних відхилень сприяє установленню можливих варіантів розвитку систем стрес-менеджменту на підприємствах. Кожне

з таких відхилень має певний рівень небезпеки, що визначає пріоритети протидії ним.

Постановка завдання. Метою дослідження є ретельна характеристика критичних небажаних відхилень як ключового елементу системи стрес-менеджменту підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. З урахуванням результатів наукових досліджень [1–5] варто зауважити, що системи стрес-менеджменту та специфіка їхнього формування на підприємствах багато в чому залежать від рівня та особливостей критичних небажаних відхилень в управлінській діяльності. Наприклад, в одному випадку усереднено такі відхилення можуть бути незначними, адже суб'єкт підприємницької діяльності віддає перевагу адаптуванню до них, не вживаючи кардинальних заходів. В іншому ж випадку особистісні, групові чи корпоративні стреси можуть завдати значно більшої шкоди компанії, зокрема фінансової, чи навіть призвести до її занепаду чи ліквідації.

Звертаючи увагу на відому в теорії і практиці 4-етапну модель перебігу кризи загалом Дж. Аргентія [6], вважаємо доречним зауважити, що

подібним чином може здійснюватися також перебіг критичних небажаних відхилень. Так, на першій стадії власники чи керівники різних рівнів управління поступово призвичаюються до таких відхилень. Це з урахуванням думки Дж. Аргентія пов'язане перш за все з незначними масштабами відхилень і трактуванням їх як неістотних з позиції управління. Наступна стадія перебігу особистісних, групових чи корпоративних стресів характеризується вже виникненням більш вагомих помилок в управлінні (зокрема, управлінні відхиленням). Надалі на третій стадії цілком ймовірним є отримання негативних фінансових результатів, які можуть полягати не лише у збитковості діяльності, але й у поступовому погіршенні окремих фінансових індикаторів. Критична ситуація, що може призвести і до ліквідації компанії, – це четверта (остання) стадія перебігу особистісних, групових чи корпоративних стресів.

Критичні небажані відхилення, які є істотними, екстремальними та чинять вагомий негативний вплив на функціонування підприємств, виникають з різних причин, як внутрішніх, так і зовнішніх. Частина з них може виникати раптово, а інша частина

Рис. 1. Приклад взаємозалежності критичних небажаних відхилень на підприємстві

Джерело: сформовано автором

формується закономірно протягом певного періоду часу внаслідок, наприклад, ігнорування посадових обов'язків, неврахування ризиків, неврахування слабких сигналів тощо. Одні особистісні, групові чи корпоративні стреси впливають на усе підприємство, а інші – на підрозділ, напрям діяльності, бізнес-процес тощо. Системи стрес-менеджменту в організаціях за цих умов не мають на меті запобігання кожному з критичних небажаних відхилень і стресів; вони забезпечують інструменти ефективного вирішення проблем. Загалом варто погодитись із думкою У. Стегера та К. Недопила [7, с. 28], згідно з якою більшість криз розвивається протягом певного періоду часу, отже, перші їхні наслідки можна побачити за умови ретельного їхнього діагностування.

Доцільно зауважити, що ефективність стрес-менеджменту багато в чому зумовлена ефективністю системи управління в компанії загалом. Так, за умови дієвої такої системи під час виникнення особистих, групових чи корпоративних стресів ухвалюються правильні рішення, компетентні посадові особи чітко виконують свої функції у цьому напрямі, швидко залучається необхідне ресурсне забезпечення тощо.

Розглядаючи проблему аналізування систем стрес-менеджменту на підприємствах, вважаємо доцільним наголосити на поширеній у практиці проблемі взаємовпливу одних критичних небажаних відхилень, які є істотними, екстремальними та чинять вагомий негативний вплив на функціонування суб'єкта підприємницької діяльності, на інші. Зазначену проблему можна представити у графічній формі (рис. 1).

Враховуючи результати досліджень [7], вказуємо на те, що за цих умов необхідно ідентифікувати ключове критичне небажане відхилення і, вплинувши на нього, вирішити інші, пов'язані з ним проблеми. В аналізованому аспекті доцільно зауважити, що навіть в економічно потужних компаніях є ймовірність того, що ухвалені в межах систем стрес-менеджменту управлінські рішення можуть бути помилковими чи просто нерезультативними.

Як свідчать результати виконаних автором досліджень, ефективно функціонуючи, система стрес-менеджменту на підприємстві сприяє істотному зниженню негативних явищ, а також прискорює час реагування на наслідки особистісних, групових чи корпоративних стресів. Окрім того, така

Рис. 2. Типологія критичних небажаних відхилень у діяльності підприємств

Джерело: запропоновано автором

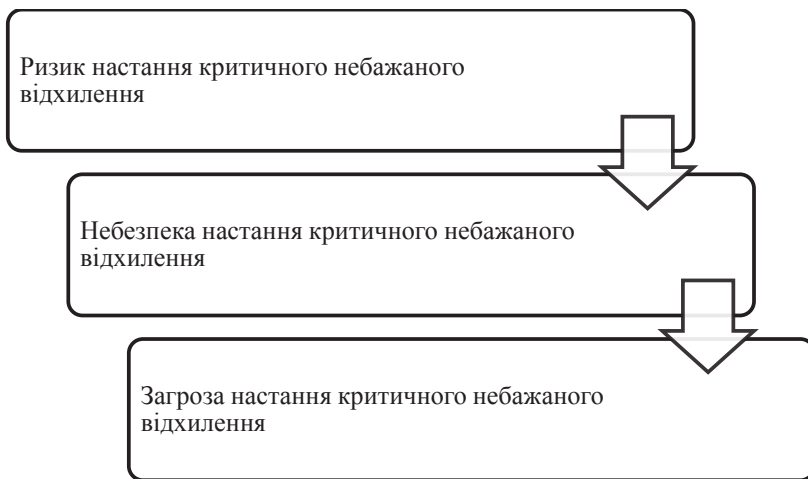

Рис. 3. Зв'язок понять ризику, небезпеки та загрози настання критичних небажаних відхилень у межах систем стрес-менеджменту

Джерело: наведено автором з урахуванням [9, с. 138; 10, с. 106–112]

система дає змогу спрямувати зусилля і ресурси у пріоритетні для компанії сфери виникнення критичних небажаних відхилень.

Узагальнюючи результати вивчення теорії та практики, а також враховуючи позицію К.В. Кондратьєвої [6, с. 101], зауважимо, що важливими передумовами ефективного стрес-менеджменту на підприємствах є:

- своєчасне діагностування та попередження небажаних відхилень, які є істотними, екстремальними та чинять вагомий негативний вплив на функціонування підприємства;
- усунення критичних небажаних відхилень з найменшими втратами;
- використання чинників та умов критичних небажаних відхилень для подальшого організаційного розвитку.

Як свідчить вивчення теорії і практики, критичні негативні впливи, відхилення, чинники, що перешкоджають функціонуванню та розвитку підприємства, можуть призвести до дисбалансу у його діяльності. Посилення їхнього впливу відбувається внаслідок глобалізаційних процесів, загострення конкурентної боротьби, ускладнення середовища функціонування та інших обставин. Попри те, що критичні небажані відхилення, які є істотними та екстремальними, виникають і розвиваються в одному економічному просторі, все ж їхній вплив у кожному окремому випадку у діяльності суб'єкта господарювання є іншим, що зумовлює необхідність не лише охоплення усього можливого спектру цих загроз (рис. 2), але й з-поміж їхнього різноманіття виявлення найбільш значимих.

Враховуючи результати досліджень, вважаємо доцільним зауважити, що критичні небажані відхилення, які є істотними, екстремальними та чинять вагомий негативний вплив на функціонування підприємства, пов'язані з поняттям ризику їхнього

настання, небезпекою та загрозою для суб'єкта господарювання (рис. 3).

У контексті аналізування систем стрес-менеджменту на підприємствах доцільно зауважити, що в умовах сьогодення стан та рівень розвитку цих систем прямо чи опосередковано впливає на результуючі показники діяльності суб'єкта господарювання. Отже, наявний щільний зв'язок між цими двома поняттями. Вважаючи неістотними ситуації, у яких підприємство, його підрозділи, підсистеми, працівники зазнають стресу через дію екстремальних чинників, які не є органічними для їхнього функціонування та викликають істотні негативні наслідки, керівники наражають себе на ризики недоотримання очікуваного

прибутку, нереалізації стратегії, зниження величини доходу від реалізації продукції, погіршення ринкових позицій, недосягнення встановлених цілей тощо. Отже, будь-який особистісний, груповий чи корпоративний стрес може призвести у підсумку до реальних втрат економічного характеру.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, результати виконаних досліджень свідчать про те, що проблема ідентифікування та ретельного діагностування критичних небажаних відхилень в межах систем стрес-менеджменту є ключовою. Масштаби та різноманітність цих відхилень в умовах сьогодення зростають під впливом динамічності внутрішнього і зовнішнього середовища, посилення кризових тенденцій, поглиблення міжнародного поділу праці, загострення конкуренції та багатьох інших обставин.

Важливими передумовами ефективного стрес-менеджменту на підприємствах є своєчасне діагностування та попередження критичних небажаних відхилень, їхнє усунення з найменшими втратами, а також використання чинників та умов критичних небажаних відхилень для подальшого організаційного розвитку, що й повинно бути перспективами подальших досліджень у цьому напрямі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Карпінський М.П., Корченко А.О., Гізун А.І. Метод виявлення інцидентів/потенційних кризових ситуацій. Захист інформації. 2015. № 17/2. С. 124–130.
2. Качинський А.Б. Безпека, загрози і ризик: наукові концепції та математичні методи: монографія. Київ: Нац. акад. служби безпеки України, 2004. 471 с.

3. Колісник М.К., Ільчук П.Г., Віблій П.І. Фінансова санація і антикризове управління підприємством: навч. посіб. Київ: Кондор, 2007. 272 с.

4. Олефір В. Економічні цикли і кризи: історія і сучасність. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 10. С. 23–35.

5. Рязанов В. Антикризисная политика в России: стратегические приоритеты и текущие задачи. Экономист. 2009. № 12. С. 3–16.

6. Jak sprytne firmy radzą sobie z kryzysem? URL: <http://archiwum.nf.pl/10552-jak-sprytne-firmy-radza-sobie-z-kryzysem>.

7. Стегер У., Недопил К. Управление компанией в условиях кризиса. США: Меж-

дународная финансовая корпорация, 2010. 114 с.

8. Кондратьева К.В. Состояние и проблемы развития антикризисного управления на предприятиях промышленности. Вестник Пермского университета. 2014. № 4. С. 99–107.

9. Новіков А.О. Взаємозв'язок понять ризику, небезпеки і загрози у контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки. International Scientific Journal. 2015. № 8. С. 136–138.

10. Семенютіна Т.В. Економічні ризики, небезпеки, загрози: сутність та взаємозв'язок. Економічний простір. 2012. № 68. С.106–113.